

HANS URS VON BALTHASAR

Skrivnost smrti

Enota življenja in smrti

Človek s svojo raziskujočo sondo preiskuje vse, kar biva na svetu, da bi preizkusil globino bivajočega; in prav ima, da tako dela. Toda nobena sonda nikoli ni prodrla v globino smrti. Smrt ostaja skrivnost, ki obkroža otok končnosti. Smrt je tako nedostopna kakor izvor človeške osebe in svobode; je znamenje Božje oblasti nad njo, vžgano v vsako bitje. Stroga in hkrati milosrčna skrivnost, ki človeku odtegne njegov prvi »od kod« in njegov poslednji »kam«. Oboje skupaj ne more biti drugega kakor neposrednost do prvotne skrivnosti, do Boga samega. Človek more poskušati pojasniti skrivnost smrti s tisoč navidezno osvetljujočimi imeni: pogreznitev v nič, reinkarnacija, razpad telesa pri neumrljivosti duše, vrnitev iskre duše, ki je skočila iz osrednjega ognja v prvotni žar, morda šele potem, ko je iskra duše prepotovala druge svetove ali šla skozi očiščujoči ogenj, a dokončna rešitev ni razkrita, ker se naposled zahteva izročitev samega sebe v skrivnost. Tudi ne tista samoprevara, pri kateri si človek prilašča pravico, da razpolaga s svojo smrtjo, samomor, ampak izrecna nuja, da si pustimo vzeti sami sebe, pa naj bo pot do tja kratka ali dolgotrajna, lahka ali mučna.

Človek utegne, kakor to mnogi storijo, poskusiti to sklepno dejanje izključiti iz drame življenja s tem, da ga ne upošteva ali zamolči kot tabu. Morda skuša celotno s smislom razsvetljeno območje bivanja omejiti na življenjska leta, v katerih je mogoče doseči nekaj koristnega za skupnost, za tretji svet, svetovno gospodarstvo,

Hans Urs von Balthasar, Geheimnis Tod, v: IkZ Communio 12 (1983) 444–446 = Einheit von Leben und Tod, v: Homo creatus est. Skizzen zur Theologie V, Johannes Verlag Einsiedeln 1986, 181–184. Prevod Anton Štrukelj.

znanost ali pa storiti nekaj, kar ohranja mojo posmrtno slavo med prihodnjimi rodovi. Morda tudi zgolj nekaj, kar zadovolji mojo potrebo po sreči, kakor recimo do roba izpolnjeno ljubezensko razmerje z drugim človekom. Spomenik, trajnejši od bronca: *monumentum aere perennius* je spet lažna dokončnost, izročena minljivosti. V tem je tragika, lastna vsakem dosežku, in skrita ironija. Toda kaj drugega preostaja človeku, ki ga obdaja skrivnost smrti, kakor da se zadovolji s tem protislovjem v srčiki svojega bivanja?

Pa vendar še nismo spoznali, kako srdito se ta paradoks uveljavlja vsak naš dan in trenutek. Človeku je namreč določeno, da se zavzema za delo, ki mu je naloženo. Pomislimo na priliko o talentih, kjer se pričakuje, da se bodo talenti s prizadevnostjo podvojili (Mt 25,14-30). Ali na drugo priliko o dveh sinovih, ki sta poslana na polje: eden se upira in nato izpolni ukaz, medtem ko drugi samo govori, pa ničesar ne stori (Mt 21,28-32). Dosežek je naročilo, in sicer naročilo, ki jo v človekovo bivanje vpiše beseda Stvarnika, ki daje bivanje. Zavzemanje vse do izčrpanja moči, ne mimogrede opravljeni konjiček; zavzemanje, ki se zaveda, da kljub vsemu nikoli ne ustreza zahtevam: »Ko ste storili vse, kar ste bili dolžni storiti, recite: nekoristni hlapci smo« (Lk 17,10). A prav to zavzemanje vsebuje izročitev samega sebe, ne glede na to, s koliko nesebičnosti ali nasprotno častihlepnosti opravljamo življenjsko delo (veliko ali majhno). Naj bo pri svojem delu čistilec kanalov ali vzgojiteljica v otroškem vrtcu ali velik umetnik, ki ustvarja nekaj povsem enkratnega, delo uspe samo, če se človek sam »vloži vanj«, se odpove poljubnosti svoje možnosti izbiranja, svoje moči izgubi prav tam, kjer jih zastavlja za svoj uspeh. Ali pri tem spoznamo, kako zelo že vnaprej deluje vidik smrti v tem, kar je najbolj živo? Ali spoznamo, da spanec, ki ga že od nekdaj imenujemo »brat smrti«, le zgolj na zunaj upodablja smrt, medtem ko je spanec v resnici bolj brat življenja, ki ga je treba pridobiti nazaj iz smrti prizadevanja? Potrebno je prestatati prav to načelo, navzoče globoko v naročilu življenja (morda povsem nezavedno), da se odpovemo sami sebi, ne da bi se izmikali na levo ali na desno, kar ogroža življenja. O tem je potrebno spregovoriti.

Človek more na obe strani zgrešiti »življenje v enosti življenja in smrti« (Ferdinand Ulrich). Enkrat tako, da odriva smrt na zadnjo mejo življenja in išče »večnost« v »trenutku«, ki ga uživa kakor Faust. Ne samo in ne predvsem erotično, ampak v »nezadržni želji po udejstvovanju« kakor drugi Faust, ki simbolno vnaprej živi naše tehnično-sociološko »uspešno« stoletje, vključno s psevdoantičnim častihlepjem našega sveta učenjakov, ki se medsebojno prekaša v mrzlični proizvodnji knjig in smešnih jubilejnih zbornikov. Za to plat naše dobe je najmočnejši simbol spirala oboroževanja: z najvišjo življenjsko zagnanostjo pripravlja in povzroča najučinkovitejšo smrt.

Nasprotna plat ni nič manj pogubna: nikar ne verjemimo, da pripada preteklosti stari modrostni izrek: filozofija je vseživljenjsko uvajanje v smrt. Pravo zavzemanje za življenje zgrešijo na osnovi napačne »spokojnosti« povsod tam, kjer se uveljavlja zadržanost do zemeljskega življenja – skrajno v vzhodnih naukih, da je vse končno-omejeno le videz in utvara, maja in iluzija, k čemur spada tudi lastni jaz, ki ga razumejo kot hotenje po biti ali imetju. Nekoliko zmerneje v stoicizmu, ki hoče iz duše izkoreniniti štiri temeljne strasti: neugodje, ugodje, strah in poželenje zato, da bi človek v *apatheia* (apatiji, neobčutljivosti!) užival svoj notranji mir. Končno v platonizmu, ki sega v razsvetljenstvo in idealizem; zanj smrt ni drugega kot osrečujoča znebitev obtežujočega telesa, da se more neumrljiva duša, buba kot metulj izginjajoč končno prosto gibati.

Kje torej najdemo vzorec za edinost popolnega (življenjskega) zavzemanja s popolno distanco (do smrti)? Samo v krščanskem prostoru. Kristus: zavestno živi v pričakovanju svoje »ure«, a zastavlja vse moči za svojo mesijansko nalogo: domov mora pripeljati »izgubljene Izraelove ovce«. Kristus ve, da bo samo in prav njegova smrt v najtemnejši zapuščenosti dovršila delo, ki ga zemeljsko ni mogoče dokončati. Pavlovo čezmerno zavzemanje za njegove občine (*impendam et superimpendar*, vse bom žrtvoval, tudi sebe bom popolnoma žrtvoval: 2 Kor 12,15) je nenehno notranje prepojeno z vidikom smrti (*semper enim nos qui vivimus in mortem tradimur*, vedno nas, ki živimo, izdajajo v smrt zaradi Jezusa: 2 Kor 4,11). Ista zakonitost določa bivanje vseh resničnih Kristusovih učencev.

Ta zakonitost je njihovo nasprotno pravilo: »Ob tem spoznamo ljubezen, da je Jezus dal svoje življenje za nas. Tudi mi moramo darovati svoje življenje za brate« (1 Jn 3,16).

Vpričo tega pravila, ki z darovanjem ne misli konca življenja, ampak središče življenja, je drugotno, ali je naša življenjska daritev namenjena bolj nekemu delu, koristnemu za brate (na primer izdelavi učbenika za šole), ali bolj neposrednemu zavzemanju za iste brate (gospodinjstvo in vzgojno delo matere, učitelja, zdravnika, pravnika duhovnika ali navadnega delavca pri izkopu): če le dopustimo, da delo smrti v vseh naših prizadevanjih – kolikor mogoče v Kristusovem duhu – koristi bratom in ne naši lastni hvali. Od tega je odvisno, ali nas bo telesna smrt nekoč presenetila kot tujec in sovražnik, ali pa bo naposled odgrnila svoje obličje kot prijatelj, ki nam je že dolgo znan iz vsakodneвне odpovedi sebi. Morda smemo reči, da je njen sklepni resni primer že vnaprej poslal svoj blagoslov z blagodejnim učinkom na naše življenje, ker je bilo od nekdanj res: »Če pšenično zrno ne umre, ostane samo, če pa umre, obrodil obilo sadu« (Jn 12,24). V zares nesebičnem zavzemanju je prava priprava na smrt (*quotidie morior*, vsak dan umiram: 1 Kor 15,31). Smrtna muka, ki se je bojimo, nas bo neizprosno osvobodila žindre sebičnosti, ki je vedno odvisna od nas, ker nas smrt v naše zveličanje uvaja v to, da smo vzeti sami sebi. V tem je smrt najboljša Božja dekla.

V čudovitem prepiru med poljedelcem, kateremu je iztrgana njegova draga žena, in smrtjo, Bog na koncu izreče svojo sodbo: »Tožnik se pritožuje zaradi izgube, kakor da bi šlo za njegovo dediščino. Ne premisli, da mu je bila podeljena od Nas. Smrt se ponša s svojo oblastjo, ki pa jo je prejela od Nas samo v fevd. Vendar sta se vidva dobro bojevala. Onega sili trpljenje, da toži, tega pa tožnikov napad, da govori resnico. Zato, tožnik, tebi čast; smrt, tebi zmaga, ker je vsak človek dolžan življenje izročiti smrti, dušo pa Nam.«¹

¹ Johannes von Tepl, *Der Ackermann und der Tod*. V knjižno nemščino prevedel Willy Krogmann, spremna beseda Reinhold Schneider. Wiesbaden 1957. O delu: Gerhard Hahn, *Der Ackermann aus Böhmen des Johannes Tepl*, v: *Erträge der Forschung* 215 (Darmstadt 1984).